

‘सुन्तली’ उपन्यासको विधातात्त्विक अध्ययन

त्रिभुवन विश्व विद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत
नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको
दशौँ पत्रको प्रयोजनार्थ प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

शान्ता ज्ञवाली

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०७०

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर

स्वीकृतिपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष दसौं पत्रको प्रयोजनार्थ शोधार्थी शान्ता ज्ञवालीले तयार पार्नु भएको “सुन्तली उपन्यासको विधातात्त्विक अध्ययन” शीर्षकको शोधपत्र स्नातकोत्तर उपाधिका लागि उपयुक्त भएकाले स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा. डा. देवीप्रसाद गौतम
(विभागीय प्रमुख)
२. उप. प्रा. ईश्वरीप्रसाद गैरे
(शोध निर्देशक)
३. प्रा. केशव सुवेदी
(बाह्य परीक्षक)

मिति : २०७० पुस ३ गते ।

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

प्रस्तुत 'सुन्तली उपन्यासको विधातात्विक अध्ययन' नामक शीर्षकको शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय मनविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका निम्ति शोधार्थी शान्ता ज्ञवालीले मेरो निर्देशनमा तयार पार्नु भएको हो र निकै मेहनत एवं लगनशीलतापूर्वक तयार पारिएको यस शोधकार्यबाट म सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०७० । ०८ । २७

.....
उपप्रा. ईश्वरीप्रसाद गैरे
शोध निर्देशक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
कीर्तिपुर, काठमाडौं

कृतज्ञता ज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, नेपाली केन्द्रीय विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत गरिएको “सुन्तली उपन्यासको विधातात्त्विक अध्ययन” नामक शीर्षकको शोधपत्र आदरणीय गुरु ईश्वरीप्रसाद गैरेज्युको कुशल निर्देशनमा तयार पारिएको हो । शोधपत्र तयारीका क्रममा आफ्नो कार्य व्यस्ताबाट समय मिलाएर आवश्यक सरसल्लाह, सुभावा एवम् उद्देश्यमूलक जानकारी, शोधपत्रको निरीक्षण, परिमार्जन तथा शुद्धीकरण गरिदिने शोध निर्देशकप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान कार्य गर्न स्वीकृत प्रदान गर्ने त्रि. वि. नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म आभार व्यक्त गर्दछु । त्यसै गरी शोधपत्रको तयारीको क्रममा सहयोग र सुभावा दिनुहुने नेपाली केन्द्रीय विभागका आदरणीय गुरु, गुरुआमाहरुप्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

विभिन्न बाधा र अप्ठ्याराका माझ पनि मेरो पढाइलाई उचित वातवरण सृजना गरिदिने मेरी ममतामयी माता प्रेमकुमारी ज्ञवालीप्रति सदैव ऋणी रहनेछु । अभिप्रेरित भई सधैं अध्ययन गर्नुपर्दछ भनी घच्चचाउने मेरा बुवा चिन्तामणि ज्ञवालीप्रति कृतज्ञ छु । सामग्री सङ्कलन र विश्लेषणका क्रममा सहयोग दिनुहुने दाजु चुन्नप्रसाद ज्ञवालीप्रति आभारी छु । सामग्री सङ्कलन, शोधपत्र लेखन तथा शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा प्रत्येक परोक्ष रुपमा मलाई सघाउने सम्पूर्ण सहयोगी हातहरुप्रति नमन गर्दछु ।

शैक्षिक सत्र :- २०६७/०६९

तह :- स्नातकोत्तर

क्रमाङ्क :- १४०

सि. नं. :- २८२६३०

मिति :- २०७० पुस ३

.....

शोधार्थी

(शान्ता ज्ञवाली)

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

काठमाडौँ ।

सङ्क्षेपीकृत शब्द

सङ्क्षिप्त रूप

पूर्ण रूप

अप्र.

अप्रकाशित

उ.प्र.

उपप्रध्यापक

डा.

डाक्टर

त्रि. वि.

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

दो. सं.

दोस्रो संस्करण

ने.प्र.प.

नेपाल प्रज्ञा प्रतिष्ठान

पृ.

पृष्ठ

विषयसूची

	पृष्ठ
शोधनिर्देशकको मन्तव्य	i
स्वीकृतिपत्र	ii
कृतज्ञता ज्ञापन	iii
सङ्क्षेपीकृत शब्द	iv
विषयसूची	v
परिच्छेद-एक : शोध परिचय,	१-८
१.१. परिचय,	१
१.२. समस्याकथन,	२
१.३. शोधकार्यको उद्देश्य,	२
१.४. पूर्वकार्यको समीक्षा,	३
१.५. शोधकार्यको औचित्य र महत्त्व,	६
१.६. शोधको सीमाङ्कन,	७
१.७. सामग्री सङ्कलन पद्धति र शोधविधि,	७
१.८. शोधपत्रको रूपरेखा,	७
परिच्छेद-दुई : भवानी भिक्षुको जीवनी, उपन्यासयात्रा र प्रवृत्ति,	९-५२
२.१. परिचय,	९
२.२. भवानी भिक्षुको जीवनी,	९
२.३. भवानी भिक्षुको साहित्य सृजना,	१३
२.३. भवानी भिक्षुको साहित्यिक यात्रा,	१७
२.४. भवानी भिक्षुको औपन्यासिक लेखन,	२१
२.५. भवानी भिक्षुको औपन्यासिक यात्रा,	२४
२.६. भवानी भिक्षुको औपन्यासिक प्रवृत्ति,	२९
२.६.१. आदर्शोन्मुख यथार्थवादी प्रवृत्ति,	३२
२.६.२. मनोवैज्ञानिक चिन्तनको प्रभाव,	३५

२.६.३. प्रकृतवादी प्रभाव,	३७
२.६.४. नवीन दृष्टान्तहरूको प्रयोग,	३८
२.६.५. मानवतावादी दृष्टिकोण,	४०
२.६.६. स्थानीय र आञ्चलिक प्रभाव,	४१
२.६.७. विविध चरित्रको चयन,	४२
२.६.८. जटिल भाषिक संरचना,	४५
२.६.९. काव्यिक भाषाशैली,	४६
२.६.१०. नारी संवेदनाको बोध र नारी प्रधानता,	४६
२.६.११. शास्त्रीयताको प्रभाव,	४७
२.६.१२. करुणा जगाउने प्रवृत्ति,	४८
२.६.१३. परम्पराको अनुसरण,	४९
२.६.१४. कथानकको सघनता,	५१
२.६.१५. प्रभावग्रहण,	५१
२.७. निष्कर्ष,	५२
परिच्छेद-तीन : उपन्यास विश्लेषण सिद्धान्त,	५३-६४
३.१. परिचय,	५३
३.२. उपन्यास विश्लेषणका सिद्धान्त र आधारहरू,	५३
३.२.१. कथानक,	५४
३.२.२. चरित्र र चरित्रचित्रण,	५६
३.२.३. पर्यावरण,	५८
३.२.४. दृष्टिविन्दु,	५९
३.२.५. सारवस्तु,	६०
३.२.६. भाषा,	६१
३.२.७. प्रतीक र बिम्ब,	६२
३.२.८. गति र लय,	६२
३.३. निष्कर्ष,	६३
परिच्छेद-चार : सुन्तली उपन्यासको विधातात्त्विक विश्लेषण,	६५-९४
४.१. परिचय,	६५

४.२.	कथावस्तु,	६६
४.३.	संरचना,	६८
४.४.	कथानक,	६९
४.५.	चरित्र र चरित्रचित्रण,	७८
४.६.	पर्यावरण,	८९
४.७.	भाषा,	९०
४.८.	दृष्टिविन्दु,	९०
४.९.	विम्ब र प्रतीक,	९१
४.१०.	गति र लय,	९२
४.११.	सारवस्तु,	९३
४.१२.	निष्कर्ष,	९४
परिच्छेद-पाँच : भवानी भिक्षुको उपन्यासकारिताको स्थान, योगदान र मूल्याङ्कन,		९५-१०७
५.१.	परिचय,	९५
५.२.	नेपाली उपन्यास परम्परामा भवानी भिक्षुको स्थान,	९५
५.३.	भवानी भिक्षुको औपन्यासिक योगदान र मूल्याङ्कन,	१०२
५.४.	निष्कर्ष,	१०६
परिच्छेद-छ : उपसंहार,		१०८-११२
सन्दर्भ सामग्रीसूची,		११३-११५